

SYLLOGOMANIA JAKO PRZYCZYNA NIEWAŻNOŚCI ZGODY MAŁŻEŃSKIEJ. ASPEKTY SUBSTANCJALNE

HOARDING DISORDER AS A GROUND FOR THE NULLITY OF MATRIMONIAL CONSENT. SUBSTANTIVE ASPECTS

Mgr Monika Agnieszka Malinowska-Wągrowska

Akademia Humanitas, Polska

e-mail: monika.malinowska-wagrowska@adwokatura.pl; <https://orcid.org/0009-0005-1449-9054>

Abstrakt

Celem artykułu jest ukazanie, w jaki sposób syllogomania (zaburzenie z gromadzeniem) może w konkretnych sytuacjach prowadzić do niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa w rozumieniu kan. 1095, 3° Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz jakie konsekwencje rodzi to dla praktyki sądów kościelnych. W części psychiatrycznej przedstawiono główne cechy kliniczne zaburzenia, jego możliwe podłoże osobowościowe i organiczne oraz związane z nim deficyty w zakresie organizacji życia codziennego, relacji interpersonalnych i funkcjonowania rodzinnego. W części kanonistycznej zarysowano ewolucję wykładni kan. 1095, ze szczególnym uwzględnieniem autonomii normy z 3° oraz pojęcia „istotnych obowiązków małżeńskich” w perspektywie *bonum coniugum*. Następnie omówiono wybrane wątki orzecznictwa Roty Rzymskiej dotyczącego zaburzeń osobowości i niezdolności do wspólnego życia, które mogą być zastosowane do przypadków poważnej syllogomanii. Artykuł kończą wnioski dogmatyczne, mające pomóc w unikaniu zarówno patologizowania zwykłych trudności, jak i bagatelizowania zaburzeń, które mogą stanowić *ratio facti* tytułu nieważności małżeństwa.

Słowa kluczowe: syllogomania, *hoarding disorder*, niezdolność konsensualna, kan. 1095, Rota Rzymska, zespół Diogenesa

Abstract

The aim of this article is to show how syllogomania (hoarding disorder) may, in concrete cases, lead to consensual incapacity to marry within the meaning of can. 1095, 3° of the Code of Canon Law and what consequences this entails for the practice of ecclesiastical tribunals. The psychiatric part outlines the main

clinical features of the disorder, its possible personality-related and organic background, and the resulting deficits in everyday functioning, interpersonal relationships and family life. The canonical part presents the evolution of the interpretation of can. 1095, with particular attention to the autonomy of 3° and to the notion of “essential obligations of marriage” in the perspective of the *bonum coniugum*. It then discusses selected aspects of the jurisprudence of the Roman Rota concerning personality disorders and incapacity to live in common, which can be applied to cases of severe hoarding. The article concludes with doctrinal remarks intended to help avoid both the pathologization of ordinary difficulties and the downplaying of disorders that may constitute the *ratio facti* of a ground of nullity.

Keywords: syllogomania, hoarding disorder, consensual incapacity, can. 1095, Roman Rota, Diogenes syndrome

Wprowadzenie

Ustawodawca w kan. 1095 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ stanowi podstawowy punkt odniesienia dla badania niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa. Wyróżnia on trzy odrębne figury: brak wystarczającego używania rozumu (1°), poważny brak rozeznania oceniającego (2°) oraz niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (3°). W przeciwieństwie do tradycyjnych przeszkód małżeńskich, normy te odsyłają wprost do psychiatrii i psychologii klinicznej, a ich interpretacja jest w wysokim stopniu zależna od aktualnego stanu wiedzy medycznej [Keating 1964, 25-27; Góralski 1991, 67-72].

W ostatnich dziesięcioleciach w literaturze psychiatrycznej wyodrębniono odrębne zaburzenie – *hoarding disorder* (zaburzenie z gromadzeniem) – charakteryzujące się uporczywą trudnością w pozbywaniu się przedmiotów, prowadzącą do skrajnego zagrącenia przestrzeni życiowej i istotnego upośledzenia funkcjonowania społecznego oraz zawodowego². W publicystyce i starszych opracowaniach używa się nadal określenia „syllogomania”, często związanego z opisanym klinicznie zespołem Diogenesa, w którym *hoarding* współwystępuje z ekstremalnym zaniedbaniem higieny osobistej, izolacją

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

² American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 5th ed., American Psychiatric Publishing, Arlington 2013, s. 246-48.

społeczną i tzw. *severe domestic squalor* [Snowdon 2007, 38-40; Czarnota-Kuczyńska, Cichoń, Chyćko, i in. 2024, 210-24].

W tym kontekście rodzi się pytanie, czy – i w jakich warunkach – syllogomania może być w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa uznana za przyczynę niezdolności konsensualnej w rozumieniu kan. 1095, 3° KPK/83. Artykuł zmierza do udzielenia odpowiedzi na to pytanie poprzez: 1) przedstawienie współczesnego obrazu klinicznego *hoarding disorder*/syllogomanii; 2) omówienie doktrynalnych i orzecznich kryteriów stosowania kan. 1095, 3°; 3) analizę, w jakim stopniu wzorce z orzecznictwa Roty Rzymskiej dotyczącego zaburzeń osobowości oraz nieładu w sferze życia rodzinnego można zastosować do przypadków syllogomanii.

1. Syllogomania w świetle współczesnej psychiatrii

1.1. Hoarding disorder w DSM-5 i ICD-11

DSM-5 po raz pierwszy wyodrębnił zaburzenie z gromadzeniem jako odrębną jednostkę diagnostyczną, choć związaną z grupą zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych. Kryteria obejmują m.in.: uporczywą trudność z pozbywaniem się przedmiotów niezależnie od ich realnej wartości; silną potrzebę zachowania tych przedmiotów oraz istotne cierpienie przy próbach ich usunięcia; nagromadzenie rzeczy zagrażające aktywnie użytkowane pomieszczenia do tego stopnia, że ich normalne wykorzystanie jest poważnie utrudnione; klinicznie istotne cierpienie lub upośledzenie funkcjonowania społecznego, zawodowego bądź w innych ważnych obszarach życia³.

ICD-11 potwierdza odrębność *hoarding disorder*, umieszczając je w grupie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych, przy czym mocniej akcentuje wymiar behawioralny (nagromadzenie) niż treści obsesyjne. Podkreśla się, że podstawowym problemem jest systematyczne gromadzenie i niemożność rozstania z rzeczami, a niekoniecznie występowanie myśli natrętnych [Czarnota-Kuczyńska, Cichoń, Chyćko, i in. 2024, 212-13]. Zwraca to uwagę na konieczność oceny przede wszystkim funkcjonalnych skutków zaburzenia, a nie tylko subiektywnych przeżyć pacjenta.

W literaturze wskazuje się również, że choć *hoarding disorder* zostało wyodrębnione jako osobna kategoria dopiero w najnowszych klasyfikacjach,

---

³ Tamże.

to zjawisko patologicznego gromadzenia było obserwowane od dawna, często pod postacią tzw. „zbieractwa” w przebiegu innych zaburzeń psychicznych lub procesów otępiennych [Proctor i Rahman 2022, 10-13]. Z punktu widzenia prawa kanonicznego rodzi to konieczność ostrożnej interpretacji starszej dokumentacji medycznej, w której terminologia DSM-5/ICD-11 nie występuje.

1.2. Związek syllogomanii z zaburzeniami osobowości i otępieniami

Badania wskazują, że zaburzenie z gromadzeniem rzadko występuje w „czystej postaci”. Często współwystępuje z zaburzeniami osobowości (szczególnie obsesyjno-kompulsyjną, unikającą i paranoiczną), zaburzeniami ze spektrum schizofrenii, zaburzeniami afektywnymi oraz otępieniami [Czarnota-Kuczyńska, Cichoń, Chyćko, i in. 2024, 213-15]. W literaturze polskiej wykazano m.in. związek zaburzenia z gromadzeniem ze zmianami w obrębie mózdzku – uszkodzenie struktur mózdkowych może prowadzić do rozwoju zbieractwa poprzez wpływ na sieci korowo-limbiczne odpowiedzialne za regulację emocji, planowanie i kontrolę zachowań [Sapota i Nasierowski 2019, 162-64].

Z perspektywy kanonistycznej oznacza to, że syllogomania może mieć podłoże zarówno osobowościowe, jak i organiczne. W pierwszym przypadku wchodzi w zakres zaburzeń osobowości, w drugim – może być elementem obrazu otępiennego lub innej poważnej choroby neurologicznej. Dla stosowania kan. 1095, 3° istotne jest ustalenie, czy mamy do czynienia z trwałą anomalią psychiczną, czy raczej z zaburzeniem o charakterze przejściowym bądź wtórnym.

1.3. Zespół Diogenesa a *hoarding disorder*

Tzw. zespół Diogenesa (*senile squalor syndrome, severe domestic squalor*) opisuje grupę pacjentów – najczęściej w wieku podeszłym – charakteryzujących się skrajnym zaniedbaniem higieny osobistej, nieładem i brudem w miejscu zamieszkania, izolacją społeczną, odmową przyjmowania pomocy oraz często patologicznym gromadzeniem przedmiotów [Snowdon 2007, 38-42]. Nie jest to jednostka formalnie wyodrębniona w DSM-5, ale wielu autorów wskazuje, że stanowi ona specyficzną manifestację zaburzenia z gromadzeniem, wzbogaconą o komponent skrajnego zaniedbania i izolacji [Czarnota-Kuczyńska, Cichoń, Chyćko, i in. 2024, 214-16].

W perspektywie małżeństwa takie połączenie objawów prowadzi do powstania warunków mieszkaniowych obiektywnie nieodpowiednich dla życia rodzinnego: mieszkanie staje się niebezpieczne dla zdrowia i życia domowników, niemożliwe jest zachowanie podstawowych standardów higienicznych, a kontakt z otoczeniem ulega drastycznemu ograniczeniu. Może to mieć zasadnicze znaczenie przy ocenie zdolności do realizacji obowiązków małżeńskich związanych z troską o dom i rodzinę.

1.4. Syllogomania a zdolność do tworzenia i podtrzymywania więzi

Z kanonicznego punktu widzenia zasadnicze znaczenie ma nie tyle sama diagnoza psychiatryczna, ile wpływ stwierdzonego zaburzenia na zdolność podmiotu do realizacji istotnych obowiązków małżeńskich: tworzenia trwałej wspólnoty życia i miłości, odpowiedzialnego gospodarowania dobrami, troski o dom rodzinny i zdrowie małżonka oraz dzieci. Badania nad zaburzeniami osobowości pokazują, że w przypadkach nasilonego *hoardingu* często współwystępują: skrajna niezdolność do organizacji czasu i przestrzeni; uparta negacja problemu i brak krytycyzmu wobec własnych zachowań; niezdolność do współdzielenia przestrzeni życiowej i podporządkowania się wspólnym normom domowym; skłonność do izolacji i unikania bliskości [Kraiński 2020, 203-207]. To właśnie te cechy – a nie sam fakt posiadania wielu przedmiotów – mogą stanowić czynnik rozstrzygający przy ocenie niezdolności konsensualnej.

2. Kan. 1095, 3° – ramy dogmatyczne

2.1. Autonomia normy i jej miejsce w strukturze kan. 1095

W doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej utrwaliło się przekonanie, że kan. 1095, 3° stanowi normę autonomiczną, ściśle związaną z poprzedzającymi ją 1°-2° [Góralski 1991, 68-70]. Już przed promulgacją KPK/83 badano w orzecznictwie rotalnym sytuacje, w których zasadniczym problemem nie był brak rozeznania w momencie wyrażenia zgody, ale niemożność zrealizowania podjętego zobowiązania w konkretnych warunkach życia małżeńskiego [Keating 1964, 40-45].

Ustawodawca, formułując kan. 1095, 3°, wprowadził tym samym – jak słusznie podkreśla się w literaturze – odrębną kategorię prawną obok braku rozeznania oceniającego: chodzi o niezdolność *assumendi* (podjęcia) i *implendi*

(wypełnienia) istotnych obowiązków małżeńskich. Refleksja nad tym zagadnieniem została szeroko rozwinięta m.in. w publikacjach G. Dzierżona oraz licznych autorów analizujących orzecznictwo Roty [Dzierżon 2002, *passim*].

2.2. Istotne obowiązki małżeńskie a *bonum coniugum*

Za „istotne obowiązki małżeńskie” uważa się m.in.: obowiązek tworzenia trwałej, wiernej i wyłącznej wspólnoty życia i miłości; obowiązek wzajemnej pomocy i wierności; obowiązek otwarcia na przyjęcie i wychowanie potomstwa; obowiązek dbania o dobro materialne i bytowe rodziny, w tym troskę o wspólne mieszkanie i środowisko życia [Góralski 1991, 80-83]. Na gruncie polskim zagadnienie to zostało szeroko opracowane przez R. Sztymmlera, który wskazuje, że istotne obowiązki obejmują także wymiar stabilizacji materialnej i dbałości o elementarny porządek życia rodzinnego [Sztymmler 1997, 85-104].

Bonum coniugum, interpretowane szeroko jako dobro całościowe małżonków (psychiczne, duchowe, fizyczne), obejmuje również elementy ładu materialnego i bezpieczeństwa zdrowotnego. Papież Franciszek, porządkując relacje między dobrami małżeństwa, przypomniał, że tzw. *bonum familiae* nie stanowi samoistnego tytułu nieważności małżeństwa, lecz należy je rozumieć jako owoc przymierza małżeńskiego oraz szerszy horyzont interpretacji dobra małżonków i dzieci⁴. W konsekwencji, w sprawach o nieważność małżeństwa punktem odniesienia pozostaje przede wszystkim *bonum coniugum*, przy uwzględnieniu szerszego kontekstu życia rodzinnego.

Skrajne zaniedbanie w sferze higieny, bezpieczeństwa sanitarnego czy gospodarowania dobrami materialnymi, wynikające z głębokich zaburzeń psychicznych, może więc uderzać w rdzeń *bonum coniugum*, a pośrednio także w dobro rodziny. W tym kontekście syllogomania – jako zaburzenie prowadzące do chronicznego chaosu i zaniedbania w środowisku domowym – może stanowić obiektywną przeszkodę dla realizacji tych dóbr.

2.3. „Przyczyna natury psychicznej” a zaburzenia osobowości

Problem kwalifikacji zaburzeń osobowości i zaburzeń z kręgu *hoardingu* jako „przyczyn natury psychicznej” stanowił przedmiot licznych opracowań kanonistów, w tym audytorów Roty Rzymskiej [Bianchi 2007, 545-66;

⁴ Franciscus PP., Allocutio ad Tribunal Rotae Romanae (29.01.2021), *L'Osservatore Romano* (wyd. dzienne), 29.01.2021, s. 8; por. także: Catozzella I Erlebach 2023, 382-87.

Stankiewicz 2013, 183-86; Franceschi i Ortiz 2013]. Wskazuje się, że: 1) „przyczyna natury psychicznej” obejmuje zarówno zaburzenia klasycznie „psychiatryczne” (psychozy, otępienia), jak i ciężkie zaburzenia osobowości, o ile powodują one obiektywną niezdolność do realizacji istotnych obowiązków małżeńskich; 2) sama diagnoza zaburzenia osobowości nie wystarcza – konieczne jest wykazanie związku przyczynowego między zaburzeniem a niezdolnością (np. chroniczna niemożność współdzielenia przestrzeni życiowej w sposób minimalnie uporządkowany, mimo adekwatnych próśb i interwencji współmałżonka); 3) należy odróżnić trudności (*difficultas*) od niezdolności (*incapacitas*). Nawet głęboko zakorzenione przyzwyczajenia czy wady charakteru, jeśli mogą – przynajmniej w zasadzie – zostać przez osobę przewyżczone w wyniku wysiłku woli, nie stanowią jeszcze niezdolności w sensie kanonicznym [Stankiewicz 2013, 183-86].

Sylogomania może zatem zostać uznana za „przyczynę natury psychicznej” tylko wtedy, gdy ma charakter poważnej anomalii (organicznej lub osobowościowej), która już w chwili zawierania małżeństwa obiektywnie uniemożliwiała stronie podjęcie i realizację istotnych obowiązków małżeńskich – w szczególności w zakresie zapewnienia minimalnych warunków porządku, higieny i bezpieczeństwa domowego życia małżeńskiego i rodzinnego.

2.4. Wkład badań empirycznych

Na gruncie polskim istotny wkład w empiryczne badanie przyczyn psychicznych nieważności małżeństwa wniosły prace W. Kraińskiego, analizujące osobowość stron w postępowaniach kościelnych [Kraiński 2020, 197-210] oraz opracowania P. Cynkiera z zakresu opiniowania sądowo-psychiatrycznego w sprawach małżeńskich [Cynkier 2020, 169-73]. Badania te pokazują, że najczęściej występującymi zaburzeniami prowadzącymi do stwierdzenia nieważności małżeństwa są zaburzenia osobowości antyspołecznej, narcystycznej i zależnej, co potwierdza głębokie znaczenie komponentu osobowościowego dla zdolności małżeńskiej.

Chociaż sylogomania jako odrębne rozpoznanie nie pojawia się jeszcze w większych analizach statystycznych, to przypadki skrajnego zaniedbania, patologicznego gromadzenia oraz poważnych deficytów w zakresie organizacji życia rodzinnego są obecne w orzecznictwie jako przejaw szerszych zaburzeń osobowości lub otępienia [Ryguła 2004, 145-50]. W nowszej literaturze podkreśla się, że tego typu zjawiska mogą stanowić istotny element *ratio facti*

w sprawach z kan. 1095, 3°, o ile zostanie wykazane ich znaczenie dla zdolności do podjęcia i realizacji istotnych obowiązków małżeńskich [Vitale 2024].

3. Syllogomania według orzecznictwa Roty Rzymskiej

3.1. Rotalne kryteria oceny zaburzeń osobowości

Analizy wyroków Roty Rzymskiej dotyczących zaburzeń osobowości pokazują pewne stałe kryteria, które mają zastosowanie także w przypadkach syllogomanii [Keating 1964, 85-101; Bianchi 2007, 555-63; Ryguła 2004, 146-49]. Można do nich zaliczyć w szczególności: 1) poważny i strukturalny charakter zaburzenia – nie chodzi o przejściowe trudności, lecz o głęboko zakorzeniony wzorec funkcjonowania, obecny już przed zawarciem małżeństwa; 2) szeroki wpływ zaburzenia na funkcjonowanie osoby – zaburzenie dotyczy nie tylko jednej sfery (np. porządkowania rzeczy), ale wpływa na zdolność do budowania więzi, podejmowania odpowiedzialności, przewidywania skutków działań, troski o dobro współmałżonka i dzieci; 3) związek przyczynowy z niewypełnianiem istotnych obowiązków małżeńskich – sędzia musi wykazać, że to właśnie zaburzenie stanowiło główną przyczynę niemożności realizacji istotnych obowiązków, a nie wyłącznie trudne okoliczności zewnętrzne.

Sama obecność nieładu czy skłonności do gromadzenia przedmiotów nie wystarcza, aby mówić o niezdolności konsensualnej. Konieczne jest wykazanie, że strona obiektywnie nie jest w stanie żyć w sposób zapewniający minimum ładu i bezpieczeństwa sanitarnego; uporczywie odmawia współpracy w utrzymaniu wspólnego domu, mimo racjonalnych próśb małżonka; a brak krytycyzmu wobec sytuacji jest przejawem zaburzenia psychicznego, a nie jedynie przyjętego stylu życia [Kraiński 2020, 203-207].

3.2. Wątki *hoardingu* w wyrokach Roty

Zwrócono uwagę, że termin „syllogomania” nie występuje wprost w opublikowanym orzecznictwie Roty, natomiast pojawiają się wzmianki dotyczące *hoardingu* lub sytuacji faktycznych o bardzo zbliżonym obrazie klinicznym. Wskazać tu można na kilka wyroków, w których *hoarding* lub skrajny nieład domowy stanowił istotny element opisu stanu faktycznego, zwłaszcza w kontekście *incapacitas ad vitam communem*⁵.

⁵ Wyrok c. Stankiewicz z 21 marca 2002 r., *Romanae Rotae Decisiones* XCIV, s. 163, n. 9;

W tego typu sprawach Rota nie traktuje jednak *hoardingu* jako samodzielnego *caput nullitatis*, lecz jako element szerszego obrazu zaburzeń (czy to osobowościowych, czy organicznych), które prowadzą do niezdolności do podjęcia i realizacji istotnych obowiązków małżeńskich. Syllogomania – tam, gdzie zostanie stwierdzona w sposób niewątpliwy – może więc stanowić istotną część *ratio facti* tytułu nieważności opartego na kan. 1095, 3°, nie zaś odrębny tytuł.

3.3. Syllogomania a zdolność do wspólnego życia (*incapacitas ad vitam communem*)

W rotalnych wyrokach dotyczących zaburzeń osobowości często podkreśla się wymiar „niezdolności do wspólnego życia” (*incapacitas ad vitam communem*) jako istotny element niezdolności konsensualnej. Dotyczy to m.in. przypadków skrajnego egoizmu, uzależnień, przemocowego stylu relacji czy skrajnego chaosu w sferze dóbr materialnych [Bianchi 2007, 558-63; Vitale 2024].

Syllogomania – w swoich zaawansowanych formach – może prowadzić do: poważnego zagrożenia zdrowia domowników (zagrzenie, brud, szkodniki, brak możliwości utrzymania higieny); naruszenia godności małżonka i dzieci, zmuszonych do życia w warunkach obiektywnie sprzecznych z podstawowymi standardami cywilizacyjnymi; utraty zdolności do wychowywania dzieci i zapewnienia im bezpiecznego domu; konfliktów z sąsiadami, władzami lokalnymi, a w konsekwencji interwencji służb komunalnych [Snowdon 2007, 42-47; Czarnota-Kuczyńska, Cichoń, Chyćko, i in. 2024, 215-18].

Jeżeli taki stan rzeczy istniał już przed ślubem lub był przewidywalną konsekwencją utrwalonego zaburzenia psychicznego, może to wskazywać na niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Jeżeli jednak nasilenie zaburzenia nastąpiło dopiero po latach małżeństwa, zwłaszcza w związku z otępieniem lub inną chorobą neurologiczną, zasadniczo nie rodzi to nieważności *ex tunc*, choć może mieć znaczenie przy ocenie winy i odpowiedzialności moralnej.

3.4. Rola biegłego i standard oceny klinicznej

Rotalne orzecznictwo konsekwentnie podkreśla, że w sprawach z kan. 1095, 3° opinia biegłego psychiatry lub psychologa klinicznego nie jest prostym

---

wyrok c. Boccafolo z 14 kwietnia 2005 r., *Romanae Rotae Decisiones* XCVII, s. 189, n. 16; wyrok c. Jaeger z 17 czerwca 2013 r., *Milvaukien.*, A. 194/2013, n. 17; wyrok c. Todisco z 7 listopada 2018 r., *Romanae Rotae Decisiones* CX, s. 330-31, n. 15.

„dodatkiem”, ale dowodem zasadniczym, warunkującym możliwość wydania wyroku [Franceschi i Ortiz 2013, 15-18; Cynkier 2020, 169-73]. Wymagana jest seria *forma di anomalia*, zdolna w sposób istotny naruszyć zdolność do realizacji istotnych obowiązków małżeńskich; nie chodzi przy tym o proste kategoryzowanie zaburzeń, lecz o rzeczywistą ocenę ich ciężaru i wpływu na zdolność małżeńską⁶.

W kontekście syllogomanii biegły powinien w szczególności: 1) ustalić, czy mamy do czynienia z *hoarding disorder* w rozumieniu DSM-5/ICD-11, zespołem Diogenesa, innym zaburzeniem (np. schizofrenią, otępieniem) czy jedynie cechą osobowości; 2) określić czas wystąpienia objawów, ich nasilenie i dynamikę, zwłaszcza w relacji do chwili zawarcia małżeństwa; ocenić wpływ zaburzenia na zdolność do wspólnego zamieszkiwania, odpowiedzialnego zarządzania dobrami, troski o zdrowie swoje i domowników oraz podejmowania i wytrwania w zobowiązaniach.

Dopiero na tej podstawie sędzia może dokonać kanonicznej kwalifikacji, czy w danym przypadku syllogomania stanowi jedynie trudność, czy też rzeczywistą niezdolność w rozumieniu kan. 1095, 3° KPK/83.

Zakończenie

Syllogomania, rozumiana w świetle współczesnej psychiatrii jako *hoarding disorder*, a w swoich ciężkich formach zbliżająca się do zespołu Diogenesa, stanowi poważne wyzwanie zarówno dla rodzin, jak i dla systemu prawnego oraz kościelnego. Jej obecność w życiu małżonków może prowadzić do głębokiego kryzysu więzi małżeńskiej, zagrożenia zdrowia i bezpieczeństwa domowników, a w konsekwencji – do rozpadu małżeństwa.

Z perspektywy kanonistycznej syllogomania nie jest jednak automatycznie równoznaczna z niezdolnością konsensualną. Aby mogła stać się elementem podstawy stwierdzenia nieważności w rozumieniu kan. 1095, 3°, musi zostać wykazana jako poważna anomalia natury psychicznej – co najmniej seria *forma di anomalia* – która już w chwili zawierania małżeństwa obiektywnie uniemożliwiła stronie podjęcie i realizację istotnych obowiązków małżeńskich, zwłaszcza w zakresie tworzenia normalnych warunków życia domowego, troski o zdrowie i bezpieczeństwo domowników oraz odpowiedzialnego gospodarowania dobrami.

---

⁶ Ioannes Paulus II PP., *Allocutio ad Tribunal Rotae Romanae* (05.02.1987), AAS 79 (1987), s. 1453-459.

Orzecznictwo Roty Rzymskiej nie wypracowało dotąd rozbudowanego korpusu wyroków poświęconych wprost *hoardingowi*, zawiera jednak istotne wskazania dotyczące oceny zaburzeń osobowości, niezdolności do wspólnego życia i braku zdolności do realizacji *bonum coniugum*. W połączeniu z aktualną wiedzą psychiatryczną oraz wskazaniem Magisterium tworzy to solidną podstawę do odpowiedzialnego stosowania kan. 1095, 3° w sprawach, w których syillogomania jest istotnym elementem stanu faktycznego.

Dla praktyki sądów kościelnych kluczowe pozostają: ścisła współpraca z biegłymi, rzetelne rozróżnianie trudności od niezdolności oraz unikanie zarówno uproszczonego patologizowania zwykłego nieładu, jak i bagatelizowania ciężkich zaburzeń, które faktycznie uniemożliwiają realizację istotnych obowiązków małżeńskich. Tylko takie podejście pozwala zachować równowagę między prawdą o małżeństwie a poszanowaniem godności osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi.

PIŚMIENNICTWO

- Bianchi, Paolo. 2007. „Disturbi di personalità e capacità matrimoniale.” *Ius Ecclesiae* 19:545-66. <https://dx.doi.org/10.1400/91937>
- Catozzella, Francesco, i Giuseppe Erlebach (red.). 2023. *Le Allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939–2023)*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Cynkier, Przemysław. 2020. „Psychiczne przeszkody w zawarciu małżeństwa – opinowanie sądowo-psychiatryczne. Cz. II.” *Psychiatria Polska* 54, nr 1:163-75. <https://dx.doi.org/10.12740/PP/OnlineFirst/89924>
- Czarnota-Kuczyńska, Julia, Katarzyna Cichoń, Małgorzata Chyćko, i in. 2024. „Diogenes syndrome – causes and treatment of pathological hoarding and self neglect.” *Journal of Education, Health and Sport* 58:210-24. <https://dx.doi.org/10.12775/JEHS.2024.58.015>
- Dzierżon, Ginter. 2002. *Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich w kan. 1095, 3 KPK. Studium prawno-doktrynalne*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Franceschi, Héctor, i Miguel Ángel Ortiz (red.). 2013. *Discrezione di giudizio e capacità di assumere. La formulazione del canone 1095*. Milano: Giuffrè.
- Góralski, Wojciech. 1991. *Kanoniczna zgoda małżeńska (kanony 1095–1107)*. Gdańsk: Wydawnictwo Prawnicze i Ekonomiczne „Lex”.
- Keating, John R. 1964. *The Bearing of Mental Impairment on the Validity of Marriage: An Analysis of Rotal Jurisprudence*. Roma: Gregorian University Press.

- Kraiński, Wiesław. 2020. „Personality Disorders as a Cause of the Invalidation of Catholic Marriage in Poland.” *The Person and the Challenges* 10, nr 1:193-213. <https://dx.doi.org/10.15633/pch.3617>
- Proctor, Carmel, i Sakib Rahman. 2022. „The Etiopathogenesis of Diogenes Syndrome.” *International Journal of Psychiatry* 7, nr 1:10-13. <https://dx.doi.org/10.33140/IJP.07.01.02>
- Ryguła, Piotr. 2004. „Caput nullitatis w przypadku zaburzeń psychicznych w pracach Johna R. Keatinga.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 37, nr 1:139-52.
- Sapota, Karolina, i Tadeusz Nasierowski. 2019. „Zbieractwo a uszkodzenie mózdzku. Opis przypadku.” *Psychiatria Polska* 53, nr 1:161-66. <https://dx.doi.org/10.12740/PP/89994>
- Snowdon, John. 2007. „Severe Domestic Squalor: A Review.” *International Psychogeriatrics* 19, nr 1:37-51. <https://dx.doi.org/10.1017/S1041610206004236>
- Stankiewicz, Antoni. 2013. „Il senso della capacità di assumere di cui al can. 1095, 3°” *W Discrezione di giudizio e capacità di assumere. La formulazione del canone 1095*, red. Héctor Franceschi i Miguel Á. Ortiz, 169-94. Milano: Giuffrè.
- Sztychmiler, Ryszard. 1997. *Istotne obowiązki małżeńskie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej.
- Vitale, Antonio. 2024. „L'incapacità relativa a contrarre matrimonio ex can. 1095 n. 3 nella recente giurisprudenza rotale.” *Ius in itinere*, 18 lipca 2024.